ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 (УДК 81) : 221-231
ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

УДК 81’27:81’25:[811.131.1+811.161.2]

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 27.06.2026 р.
Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 30.06.2026 р.
Оригінальність тексту [The originality of the text] – 90,3 %
Прорецензовано [Peer-reviewed] –14.07.2026 р.
Рекомендовано до друку [Recommended for publication] – 29.08.2026 р.
http://doi.org//10.17721/2663-6530.2026.50.221-231

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ІТАЛІЙСЬКОГО КОДОВОГО ЗМІШУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ СУРЖИКУ

Маргарита Леонідівна Добридник *(м. Київ, Україна)*

https://orcid.org/0009-0006-6550-0251
marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua

студентка другого (магістерського) рівня
кафедри італійської і французької філології та перекладу,
Київський національний лінгвістичний університет
(Міністерство освіти і науки України)
03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73

Ольга Володимирівна Кромбет *(м. Київ, Україна)*

https://orcid.org/0000-0001-5139-2866
olga.krombet@knlu.edu.ua

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри італійської і французької філології та перекладу
Київський національний лінгвістичний університет
(Міністерство освіти і науки України)
03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73

У статті досліджено соціолінгвістичні та перекладознавчі аспекти відтворення італійського кодового змішування в українському перекладі. Проаналізовано взаємодію літературного стандарту, регіональних різновидів і діалектів в італійському мовному просторі крізь призму моделі дилалії та концепції художнього містилінгвізму. На матеріалі прози Андреа Каміллері та українського перекладу оповідання «Почерк митця» виявлено функціонально-прагматичні й соціокультурні обмеження використання суржику як засобу відтворення мовної гетерогенності оригіналу. Встановлено, що пряма суржикова субституція може спричиняти додаткові історико-культурні конотації та змінювати прагматичний профіль персонажів. Обґрунтовано три компенсаторні стратегії: стилізоване розмовне мовлення, децентралізоване діалектне маркування та контрольовану ксенізацію.

Ключові слова: *художній переклад, кодове перемикання, кодове змішування, дилалія, містилінгвізм, український суржик, соціолінгвістична еквівалентність, компенсаторні стратегії.*

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Соціолінгвістичні та перекладацькі аспекти відтворення італійського кодового змішування в українському перекладі: проблема використання суржику (Українською) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, olga.krombet@knlu.edu.ua

ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 : 221-231
Social Sciences. *Arts and Humanities*
PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

SOCIOLINGUISTIC AND TRANSLATION ASPECTS OF RENDERING ITALIAN CODE-MIXING IN UKRAINIAN TRANSLATION: THE PROBLEM OF USING SURZHIK

Marharyta L. Dobrydnyk *(Kyiv, Ukraine)*

https://orcid.org/0009-0006-6550-0251
marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua

Master's degree student at the Italian and French Philology and Translation Department,
Kyiv National Linguistic University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
73 Velyka Vasylkivska St., Kyiv, 03150, Ukraine

Olha V. Krombet *(Kyiv, Ukraine)*

https://orcid.org/0000-0001-5139-2866
olga.krombet@knlu.edu.ua

PhD (Philology), Associate Professor at the Italian and French Philology and Translation Department, Kyiv National Linguistic University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
73, Velyka Vasylkivska Str., Kyiv, 03150

The article examines literary translation as a complex sociosemiotic process of intercultural mediation, with particular attention to the challenges of rendering Italian code-mixing in Ukrainian translation. The study focuses on the interaction between the Italian literary standard, regional varieties, and autochthonous dialects within the framework of Gaetano Berruto's model of dilalia and the concept of literary mistilinguismo. Drawing on the prose of Andrea Camilleri and the Ukrainian translation of the short story Tocco d'artista (The Artist's Touch), the research explores the sociolinguistic, pragmatic, and axiological implications of using Ukrainian Surzhyk as a potential means of reproducing the linguistic heterogeneity of the source text. The analysis reveals significant functional and sociocultural differences between Italian dialectal code variation and Ukrainian Surzhyk. Direct substitution of Italian dialectal elements with Surzhyk may introduce additional historical and cultural connotations that are absent from the original, alter the pragmatic profile of literary characters, and shift the cultural and pragmatic parameters of the source text. Particular attention is paid to the ways in which dialectal and regionally marked elements are rendered in the Ukrainian translation of Camilleri's short story. On the basis of the analysis, three compensatory translation strategies are identified: stylized colloquial speech, decentralized dialectal marking, and controlled foreignization accompanied, where necessary, by contextual glossing. These strategies make it possible to preserve the linguistic heterogeneity, pragmatic functions, and sociocultural specificity of the source text while avoiding unjustified sociolinguistic associations in the target language.

Keywords: *literary translation, code-switching, code-mixing, dilalia, mistilinguismo, Ukrainian Surzhyk, sociolinguistic equivalence, compensatory translation strategies.*

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Sociolinguistic and Translation Aspects of Rendering Italian Code-Mixing in Ukrainian Translation: The Problem of Using Surzhik (in Ukrainian) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Dobrydnyk M. L. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Krombet O. V. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 (УДК 81) : 221-231
ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

Сучасне перекладознавство розглядає художній переклад як складний процес міжмовної та міжкультурної медіації, у межах якого перекладач відтворює не лише семантичний зміст першотвору, а й його соціокультурну, прагматичну та стилістичну багатовимірність [Зорівчак, 1989, с. 12–15; Радчук, 2005, с. 98–100]. Особливої складності набуває переклад художніх текстів, побудованих на взаємодії літературного стандарту з регіональними, діалектними та іншими соціально маркованими мовними різновидами [Auer, 1998; Gardner-Chloros, 2009]. У таких випадках вибір засобів цільової мови безпосередньо впливає на соціальну характеристику персонажів, локальну маркованість мовлення та прагматичний ефект твору [Зорівчак, 1989, с. 88–91].

Проблема особливо виразно постає під час перекладу італійської художньої прози, для якої історично характерна взаємодія загальнонаціонального стандарту з регіональними ідіомами та італо-романськими діалектами [Berruto, 1987; Grassi et al., 1997]. Показовим прикладом такої мовної гетерогенності є проза Андреа Каміллері, у якій взаємодія стандартної італійської мови, регіональних і діалектних елементів виконує не лише стилістичну, а й характерологічну та прагматичну функцію [Magazzù, 2023, с. 238–241; Russi, 2020]. Відповідно, використання в українському перекладі суржику як потенційного функціонального відповідника італійського діалектного чи змішаного мовлення потребує спеціального соціолінгвістичного обґрунтування, оскільки відповідні мовні різновиди сформувалися за різних історичних умов і можуть актуалізувати відмінні соціальні та культурні конотації [Масенко, 2019, с. 40; Del Gaudio, 2026, с. 125].

Новітні дослідження суттєво уточнюють наукові уявлення про природу українсько-російського змішаного мовлення. Корпусний аналіз Ґ. Гентшеля засвідчує, що лексична варіативність суржику не завжди є хаотичною: у значній частині дослідженого матеріалу простежуються тенденції до стабілізації та скорочення варіативності, що наближає його до так званого злитого коду (fused lect) [Hentschel, 2024]. Т. Кузнєцова, своєю чергою, показує, що в окремих комунікативних ситуаціях суржик може використовуватися мовцями свідомо як функціонально й стилістично мотивований змішаний субкод [Kuznietsova, 2023, с. 583–586]. С. Дель Ґаудіо акцентує необхідність чіткого розмежування діалекту та українсько-російського змішаного мовлення за структурними й соціолінгвістичними критеріями, наголошуючи на історичній генетичній відмінності діалектних континуумів від контактних утворень [Del Gaudio, 2026, с. 126–129]. У перекладознавчому аспекті важливими є результати Дж. Магаццу, яка на матеріалі англомовних перекладів прози Андреа Каміллері розглядає труднощі відтворення нестандартного мовлення та діатопічної варіативності, вказуючи на ризики соціокультурного викривлення першотвору [Magazzù, 2023, с. 242–246]. Сукупність цих праць засвідчує необхідність відмови як від спрощеного трактування суржику винятково як хаотичної мовної суміші, так і від автоматичного ототожнення його функцій з функціями італійського регіонального чи діалектного мовлення.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого вивчення способів відтворення мовної гетерогенності художнього тексту в умовах взаємодії різних соціолінгвістичних систем. Особливої уваги потребує проблема перекладу італійського кодового варіювання українською мовою, оскільки італійські регіональні різновиди й діалекти

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Соціолінгвістичні та перекладацькі аспекти відтворення італійського кодового змішування в українському перекладі: проблема використання суржику (Українською) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, olga.krombet@knlu.edu.ua

ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 : 221-231
Social Sciences. *Arts and Humanities*
PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

та українсько-російське змішане мовлення сформувалися за різних історичних і соціокультурних умов і виконують неоднакові комунікативно-прагматичні функції. У цьому контексті актуальним є визначення можливостей і меж використання українського суржику як потенційного засобу відтворення італійського кодового змішування, а також пошук інших способів функціонально-стилістичної компенсації мовної гетерогенності першотвору. **Метою дослідження** є з'ясування соціолінгвістичних параметрів і прагматичних наслідків використання українського суржику як потенційного засобу відтворення італійського кодового змішування, визначення меж його функціональної відповідності вихідним мовним різновидам, а також обґрунтування компенсаторних стратегій відтворення мовної гетерогенності італійського художнього тексту українською мовою.

Основними завданнями дослідження є: схарактеризувати соціолінгвістичну організацію мовного простору Італії з урахуванням співвідношення стандартної італійської мови, регіональних різновидів та італо-романських діалектів; розглянути особливості кодового перемикання (*code-switching*) і кодового змішування (*code-mixing*) в італійському художньому дискурсі та їх реалізацію в межах художнього містилінгвізму (*mistilinguismo*); окреслити соціолінгвістичні та структурно-функціональні характеристики українсько-російського суржику; зіставити соціолінгвістичну природу, комунікативно-прагматичні функції та культурні конотації італійського кодового варіювання й українського суржику; проаналізувати способи відтворення діалектно й регіонально маркованих елементів у прозі Андреа Камілллері та її українському перекладі; визначити можливі семантичні, прагматичні й соціокультурні зміщення, що виникають у разі використання українсько-російського змішаного мовлення як перекладацького засобу; систематизувати компенсаторні стратегії відтворення мовної гетерогенності італійського художнього тексту українською мовою. **Об'єктом дослідження** є кодове варіювання та мовна гетерогенність в італійському художньому дискурсі й способи їх відтворення в українському перекладі. **Предметом дослідження** є соціолінгвістичні параметри, комунікативно-прагматичні функції та перекладацькі способи відтворення італійського кодового змішування засобами української мови, зокрема із залученням українсько-російського суржику як потенційного функціонального відповідника.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному зіставленні соціолінгвістичних і комунікативно-прагматичних характеристик італійського художнього містилінгвізму та українсько-російського змішаного мовлення в перекладознавчій перспективі. Уточнено межі функціональної відповідності українського суржику італійському кодовому варіюванню з урахуванням відмінностей у їхньому історичному формуванні, соціальній маркованості та культурних конотаціях. На матеріалі прози Андреа Камілллері та її українського перекладу систематизовано компенсаторні способи відтворення мовної гетерогенності першотвору, зокрема нейтрально-розмовну стилізацію, децентралізоване діалектне маркування та контрольовану ксенізацію. **Матеріалом дослідження** слугували фрагменти прозових творів Андреа Камілллері, зокрема роману *La forma dell'acqua* («Форма води») [Camilleri, 1994] та оповідання *Tocco d'artista* («Почерк митця») [Camilleri, 1998], а також український переклад оповідання «Почерк митця», виконаний Андрієм Маслюхом [Камілллері, 2011]. До аналізу

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Sociolinguistic and Translation Aspects of Rendering Italian Code-Mixing in Ukrainian Translation: The Problem of Using Surzhik (in Ukrainian) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Dobrydnyk M. L. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Krombet O. V. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

залучено текстові фрагменти та мовні одиниці оригіналу, що ілюструють специфіку авторського містилінгвізму (взаємодію стандартної італійської мови й сицилійського діалекту), та їхні перекладні відповідники в українському тексті. Особливу увагу зосереджено на способах функціонально-стилістичної компенсації діалектно маркованих і розмовних елементів засобами цільової мови. **Методи дослідження** охоплюють комплексний соціолінгвістичний аналіз – для з'ясування статусу та функціонального навантаження взаємодіючих мовних кодів; порівняльно-типологічний метод – для зіставлення природи італійського кодового варіювання та українсько-російського суржику; метод зіставного перекладознавчого аналізу – для порівняння вихідних діалектних структур із запропонованими в перекладі компенсаторними відповідниками; а також інтерпретаційно-текстовий метод – для оцінки впливу перекладацьких рішень на збереження художнього хронотопу й авторської модальності першотвору. Для визначення меж функціональної відповідності між італійським діалектним мовленням та українським суржиком необхідно насамперед зіставити соціолінгвістичну природу, історичні умови формування та комунікативні функції цих мовних різновидів. З цією метою розглянемо специфіку мовної ситуації в Італії та місце в ній стандартної італійської мови, регіональних різновидів і так званих італо-романських діалектів.

В італійській лінгвістичній традиції термін «*dialetto*» має відмінне значення від його інтерпретації у слов'янському контексті. Якщо українські діалекти (наприклад, поліські, бойківські, полтавські) є регіональними варіантами єдиної мовної системи, то італійські «*dialetti italo-romanzi*» генетично походять безпосередньо від народної латини (*latino volgare*) та розвивалися автономно, власним шляхом, протягом багатьох століть.

У романській лінгвістиці значна частина так званих італійських діалектів розглядається як історично автономні італо-романські різновиди, що перебувають у генетичній спорідненості як сестринські ідіоми, а не як діалект і його «материнська» мова [Berruto, 1987]. Формування загальноіталійського стандарту на основі флорентійського говору було зумовлене комплексом історико-культурних чинників, зокрема культурним авторитетом Данте, Петрарки й Боккаччо. Кожен регіональний діалект характеризувався наявністю власної літературної традиції, граматичних описів, лексикографічних праць та драматургії. Після об'єднання Італії у 1861 році стало очевидним, що стандартним ідіомом послуговувався лише невеликий відсоток населення (2,5–10 %), переважно тосканці та освічена еліта [Alfonzetti, 2017; Berruto, 1987].

Процеси італьянізації, що відбувалися у XX столітті за допомогою освітніх інститутів та засобів масової інформації, не призвели до елімінації діалектів, проте трансформували функціональні аспекти їх використання. Берруто охарактеризував цей процес як перехід від диглосії до дилалії, де стандартний ідіом та діалект не перебувають у бінарній опозиції «високе/низьке», а функціонують у режимі співіснування [Berruto, 2012]. Стандартна мова набула статусу фактично другої рідної майже для всього населення, інтегрувавшись навіть у побутове спілкування, тоді як діалекти або регіональні мови зберігають свою функцію у неформальних ситуаціях.

Узагальнення підходів Ґ. Берруто, М. Д'Аґостіно, К. Ґрассі, А. Собреро та Т. Тельмона дає змогу представити сучасну мовну ситуацію в Італії на чотирьох основних рівнях [Berruto, 2012; D'Agostino, 2007; Grassi et al., 1997]:

© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

ISSN ***2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)***
2026. № 50 : 221-231
Social Sciences. *Arts and Humanities*
PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

1. *Стандартна нормативна італійська* (*italiano standard*) – ідіом офіційних документів, наукових публікацій, освітньої сфери та телевізійного мовлення.

2. *Неостандартна розмовна італійська* (*italiano neo-standard*, або *italiano dell'uso medio*) – мова повсякденного спілкування освічених осіб, що характеризується більшою варіативністю порівняно з класичною нормою.

3. *Регіональна італійська* (*italiano regionale*) – загальновживаний ідіом, який демонструє виразний фонетичний, лексичний та частково синтаксичний вплив локальних діалектів (наприклад, римська, неаполітанська, сицилійська).

4. *Власне діалекти* (*dialetti*) – автономні мовні системи, що активно функціонують у сімейному спілкуванні, професійних сферах та фольклорі.

Італійці постійно здійснюють кодове перемикання та змішування мовних кодів, що спостерігається як у межах одного речення, так і між ними в усному мовленні. Дослідження Дж. Альфондзетті та М. Д'Аґостіно показують, що використання діалектів у сучасній Італії не асоціюється з маргіналізацією [Alfonzetti, 2017; D'Agostino, 2007]. Натомість, діалект позиціонується як «мова серця», що символізує щирість, емоційну близькість, солідарність та гумор. В офіційному чи діловому спілкуванні італієць використовує стандартний ідіом, проте у ситуаціях, що вимагають вираження жарту, дружньої репліки або емоційного обурення, відбувається перехід на регіональну мову.

Особливим художнім виявом італійської мовної гетерогенності є містилінгвізм – поєднання в межах художнього тексту елементів стандартної мови, регіолектів і діалектів [Moretti, Paccagnella, 2011]. Одним із найпоказовіших прикладів такого письма є проза сицилійського письменника Андреа Камілллері [Magazzù, 2023]. Його художній ідіом, який дослідники характеризують як *vigatese* або *camillerese*, поєднує стандартну італійську граматичну основу із сицилійською лексикою, морфологічними та синтаксичними елементами [Magazzù, 2023; Russi, 2020].

Розглядаючи соціолінгвістичний статус українського суржику, спостерігаємо принципово іншу картину. Його не можна беззастережно ототожнювати ані з територіальним діалектом, ані з випадковим набором інтерферентних форм. Українсько-російське змішане мовлення формувалося в умовах тривалого й асиметричного українсько-російського мовного контакту, на характер якого істотно впливали історичні процеси русифікації, зміни суспільного престижу та функціонального розподілу української й російської мов. Як зазначає Л. Масенко, українсько-російський суржик за своїм походженням і соціолінгвістичними характеристиками суттєво відрізняється від автохтонних українських діалектів [Масенко, 2019]. Останні характеризуються історичною спадкоємністю й сформувалися внаслідок тривалого внутрішньомовного розвитку, тоді як поширення українсько-російського змішаного мовлення відбувалося в ситуації інтенсивного мовного контакту та соціолінгвістичної асиметрії [Масенко, 2019, с. 40–45].

Водночас сучасні дослідження не дають підстав зводити суржик виключно до наслідків мовної інтерференції або трактувати його як однорідне явище. Корпусні й соціолінгвістичні студії засвідчують тенденції до стабілізації окремих його елементів, а також можливість

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Sociolinguistic and Translation Aspects of Rendering Italian Code-Mixing in Ukrainian Translation: The Problem of Using Surzhik (in Ukrainian) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Dobrydnyk M. L. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Krombet O. V. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 (УДК 81) : 221-231
ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

свідомого функціонального використання змішаного субкоду в певних комунікативних ситуаціях [Hentschel, 2024; Kuznietsova, 2023].

Структурна варіативність українсько-російського суржику виявляється на різних рівнях мовної системи й охоплює лексичні запозичення (наприклад, «*канєшно*», «*навєрно*», «*лєкарство*»), словотвірні та морфологічні гібридні утворення, а також інтерферентні граматичні форми (наприклад, «*по вихідним дням*», «*в два часа*») і калькування окремих синтаксичних моделей та словосполучень («*приймати участь*» замість «*брати участь*», «*я рахую*» замість «*я вважаю*») [Масенко, 2019]. Водночас корпусні дослідження засвідчують, що варіативність суржику не є цілком хаотичною: у його лексичній системі простежуються тенденції до стабілізації окремих українських або російських елементів, поряд із регіональною варіативністю [Hentschel, 2024]. Функціональні характеристики змішаного мовлення також не є однорідними: у певних комунікативних ситуаціях суржик може свідомо використовуватися мовцями як стилістично мотивований змішаний субкод [Kuznietsova, 2023]. Водночас його сприйняття в українському культурному просторі залишається неоднозначним: у частині суспільного дискурсу зберігаються негативні та стигматизовані оцінки суржику [Ставицька, 2001, с. 22–23].

Отримані результати, їх обговорення. Порівняльний аналіз розглянутих соціолінгвістичних феноменів виявляє їхню суттєву функціонально-прагматичну нееквівалентність у контексті художнього перекладу. У процесі відтворення кодового варіювання у прозі Андреа Каміллері безпосередня заміна італійських діалектних елементів українським суржиком може призводити до зміни їхнього соціокультурного та прагматичного навантаження [Magazzù, 2023; Russi, 2020]. Це зумовлено відмінністю між функціями сицилійських діалектних елементів у художній системі Каміллері та соціолінгвістичними характеристиками українсько-російського змішаного мовлення [Del Gaudio, 2026; Hentschel, 2024; Kuznietsova, 2023]. Тому доцільно окремо розглянути можливі смислові й стилістичні зміщення, що виникають у разі такої субституції.

Одним із можливих наслідків є культурна рефракція та хронотопічне зміщення. У прозі Каміллері сицилійська локальність формується за допомогою мовних, культурних і побутових маркерів, а сицилійські елементи виконують важливу функцію характеристики середовища й персонажів. Конкретні сицилійські лексичні одиниці та ідіоматичні вирази (наприклад, *bedda matri*, *manciari*, *taliari*, *camurria*, *fimmene*) виступають маркерами регіональної й культурної специфіки сицилійського мовного простору [Russi, 2020]. Застосування цієї соціолінгвістичної матриці наочно розкривається в оповіданні Андреа Каміллері «Почерк митця» [Camilleri, 1998], де ключовим свідком виступає літній селянин Філіппо Алаїмо. В українському перекладі Андрія Маслюха мовлення персонажа передано засобами децентралізованої діалектної стилізації та автентичного просторіччя без звернення до деформованих інтерферентних кодів: *«Я є Алаїмо, Філіппо Алаїмо. Мушу вам сказати, пане журналіста, жи я ся мучу безсонням, не годен, знаєте, спати… Хтів би'м видіти, пане журналіста, як би ви ся поводили, коли б вас виволікли так-во серед ночі з хати…»* [Каміллері, 2011, с. 182]. Сукупність архаїзованих і діалектно маркованих розмовних зворотів («*жи я ся мучу*», «*не годен*», «*так-во*»), а також нестандартної форми звертання («*пане журналіста*») формує образ літнього сицилійського селянина та передає

© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, olga.krombet@knlu.edu.ua

архаїзований і регіонально маркований характер його мовлення. Натомість, якби перекладач вдався до інтерферентних форм на кшталт *«Я Алаїмо... Маю вам сказать, шо страдаю бєссонніцей, не могу уснуть»*, використання таких інтерферентних форм могло б спричинити хронотопічне зміщення [Зорівчак, 1989, с. 88–92]. Така підміна спричинила б семіотичний дисонанс, спроектувавши на сицилійський ландшафт соціокультурні конотації пострадянського побутового середовища, створюючи ризик зміни авторської стилістики та прагматичного ефекту оригіналу [Зорівчак, 1989, с. 90; Magazzù, 2023].

Другий аспект пов'язаний із можливістю соціокультурного та історичного зміщення. У частині українського культурного дискурсу суржик актуалізує асоціації з історично асиметричним українсько-російським мовним контактом, русифікацією та соціальною стигматизацією [Масенко, 2019; Ставицька, 2001]. Тому системне використання такого мовного коду для відтворення мовлення сицилійських персонажів може привносити до перекладу додаткові історико-культурні конотації, відсутні в італійському оригіналі.

Третій наслідок – дисторсія авторської модальності та ціннісного профілю персонажа. В італійському художньому дискурсі використання регіолекту чи діалектного коду в сучасному італійському мовному просторі не обов'язково є маркером низького освітнього або соціального статусу [Alfonzetti, 2017; Berruto, 2012; D'Agostino, 2007]. У прозі А. Каміллері навіть інтелектуальні персонажі з високим соціальним і професійним цензом свідомо вдаються до сицилійських зворотів, висловлюючи в такий спосіб емоційну щирість, іронічну дистанцію від бюрократії або неприйняття фальші [Alfonzetti, 2017; Magazzù, 2023].

Показовим прикладом експресивної авторської ідіоматики Андреа Каміллері є фразеологічна конструкція *scassare i cabbasisi*, що функціонує в мовленні персонажів циклу про комісара Монтальбано. Лексема *cabbasisi* є сицилізмом; у фразеологічному вживанні конструкція *scassare i cabbasisi* набуває експресивного значення, пов'язаного з роздратуванням через настирливість або надокучання [Magazzù, 2023]. У діалогах персонажів така одиниця виконує не лише номінативну, а й характерологічну функцію, сприяючи передачі емоційності, неформальності та регіональної маркованості мовлення.

Під час перекладу подібних експресивних конструкцій функціонально виправданим може бути звернення до ресурсів української розмовної фразеології, наприклад до зворотів на кшталт *морочити голову*, а також до синтаксичних засобів відтворення спонтанного мовлення – еліпсису, парцеляції, інверсії. Такі рішення дають змогу передати комунікативну функцію та емоційну тональність вихідного вислову, не вводячи до тексту додаткової територіальної або соціальної маркованості [Зорівчак, 1989; Радчук, 2005].

Для зіставлення можна змоделювати умовний варіант із використанням українсько-російського змішаного коду, наприклад *«не компостіруй мозгі»*. Такий приклад не є зафіксованим перекладом, а використовується виключно як аналітична модель можливого перекладацького рішення. Залучення подібної конструкції може змінити соціолінгвістичний профіль персонажа, оскільки в частині українського мовного й культурного простору суржик пов'язаний зі стигматизованими соціальними конотаціями [Масенко, 2019; Ставицька, 2001]. Унаслідок цього до образу персонажа можуть додаватися асоціації, відсутні в італійському

© ***Dobrydnyk M. L. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Krombet O. V. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

ISSN *2413-5593 (Print); ISSN 2663-6530 (On-line)*
2026. № 50 (УДК 81) : 221-231
ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics

оригіналі, що створює ризик зміщення його прагматичної та аксіологічної характеристики [Зорівчак, 1989, с. 90]. Водночас відмова від системного використання суржику не означає нівелювання мовної гетерогенності першотвору або зведення перекладу до нейтрального літературного стандарту. Українська мова має широкий спектр розмовних, фразеологічних, синтаксичних, архаїзованих і регіонально немаркованих засобів, які можуть бути використані для функціонально-стилістичної компенсації діалектних та експресивних елементів оригіналу. Такий підхід дає змогу зберегти поліфонічність художнього тексту, водночас мінімізуючи ризик появи в перекладі соціокультурних конотацій, не передбачених автором першотвору.

На підставі проведеного аналізу доцільно виокремити три основні компенсаторні стратегії, покликані забезпечити функціонально-прагматичну адекватність перекладу. Перша – стратегія нейтрально-розмовної стилізації. Вона ґрунтується на врахуванні того, що протиставлення стандартного й діалектно або регіонально маркованого мовлення у вихідному тексті може актуалізувати не лише географічну належність персонажа, а й функціональний регістр комунікації: формальність / неформальність, дистанційованість / близькість, нейтральність / емоційність. Для відтворення такого контрасту перекладач може використовувати ресурси загальнонаціонального розмовного мовлення, уникаючи системної прив'язки до конкретного українського регіону. До таких засобів можуть належати синтаксичний еліпсис, фрагментарні конструкції, парцеляція та інверсія, що відтворюють спонтанність усного мовлення, а також розмовні частки й вигуки (наприклад, «*от*», «*ну*», «*та*», «*еге ж*»), експресивна лексика та фразеологізми. Так, експресивне сицилійське сполучення *scassare i cabbasisi*, що передає роздратування через настирливість або надокучання, на функціональному рівні може бути відтворене українськими розмовними фразеологічними одиницями на кшталт «*морочити голову*», «*діставати*», «*не давати спокою*». Такі відповідники передають експресивність і прагматичну спрямованість вихідного вислову, не закріплюючи мовлення персонажа за конкретним українським регіоном і не вводячи до перекладу додаткової територіальної маркованості.

Друга стратегія – принцип децентралізованої діалектної стилізації. У перекладознавстві відтворення діалектно маркованого мовлення пов'язане з необхідністю збереження його стилістичної та культурної функції в цільовому тексті [Зорівчак, 1989]. Водночас безпосередня заміна конкретного діалекту оригіналу певним територіальним говором мови перекладу може спричинити зміну географічних і соціокультурних асоціацій, оскільки разом із мовними особливостями цільового діалекту до тексту вводиться властива йому локальна маркованість. З огляду на це в аналізованому перекладі продуктивним видається застосування децентралізованої діалектної стилізації, що передбачає використання окремих діалектно, розмовно або архаїчно маркованих елементів без системної прив'язки мовлення персонажа до конкретного українського регіону. Показовими щодо цього є використані А. Маслюхом форми та конструкції «*жи я ся мучу*», «*не годен*», «*хтів би'м видіти*», «*так-во*» [Каміллері, 2011, с. 182]. Сукупність таких елементів створює ефект територіально й соціально маркованого мовлення, проте не формує послідовної імітації одного конкретного українського говору. Таким чином перекладач відтворює стилістичну опозицію між нейтральним і діалектно

(Актуальні питання перекладознавства [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Соціолінгвістичні та перекладацькі аспекти відтворення італійського кодового змішування в українському перекладі: проблема використання суржику (Українською) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, olga.krombet@knlu.edu.ua

забарвленим мовленням, водночас зменшуючи ризик прямого перенесення на сицилійського персонажа конкретної української регіональної ідентичності.

Третя стратегія – це керована ксенізація та коментована глосація (форенізація). З метою збереження автентичного італійського колориту та духу, ефективним є пряме відтворення ключових діалектних лексем або регіональних висловів оригіналу шляхом транслітерації з наступним роз'ясненням їх значення у тексті або у вигляді виноски. Збереження таких елементів, як вигуки, традиційні звертання (наприклад, *vossia*, *dottore*, *don*), номенклатура специфічних страв, концепти честі або традиційні вирази образливої лексики, сприяє підтримці соціокультурної дистанції та інтриги, властивої першоджерелу.

Аналіз перекладу засвідчує використання діалектно й розмовно маркованих українських засобів, які дають змогу підтримувати стилістичну гетерогенність першотвору без системного залучення українсько-російського змішаного коду.

Висновки дослідження. Проведений аналіз засвідчив, що співіснування стандартної італійської мови, регіональних різновидів та італо-романських діалектів характеризується складною функціональною диференціацією, для опису якої продуктивною є модель дилалії Ґ. Берруто. Кодове перемикання та змішування мовних різновидів у художньому тексті можуть виконувати низку функцій, зокрема маркувати регіональну належність, комунікативну близькість, емоційність, неформальність та індивідуальні мовленнєві характеристики персонажів. Українсько-російський суржик є некодифікованим контактним різновидом мовлення, сформованим в умовах тривалого й асиметричного українсько-російського мовного контакту. Його структурні та функціональні характеристики є варіативними: поряд з інтерферентними явищами сучасні дослідження фіксують тенденції до стабілізації окремих елементів і можливість свідомого використання змішаного субкоду в певних комунікативних ситуаціях. Водночас у частині українського мовного й культурного простору суржик зберігає соціально марковані та стигматизовані конотації.

Зіставлення італійського художнього містилінгвізму та українсько-російського змішаного мовлення виявило істотні відмінності в їхньому історичному формуванні, соціальній маркованості, культурних конотаціях і комунікативно-прагматичних функціях. Це дає підстави розглядати суржик не як універсальний відповідник італійського діалектного чи регіонально маркованого мовлення, а як потенційний перекладацький ресурс, використання якого потребує врахування конкретної функції мовного елемента в першотворі та можливих асоціацій у цільовій культурі. Аналіз українського перекладу прози Андреа Каміллері показав, що системне залучення суржику не є необхідною умовою збереження мовної гетерогенності оригіналу. Її функціонально-стилістична компенсація може здійснюватися за допомогою нейтрально-розмовної стилізації, децентралізованого діалектного маркування та контрольованої ксенізації зі збереженням окремих оригінальних діалектизмів і, за потреби, їх контекстуальним або позатекстовим глосуванням. Застосування цих стратегій окремо або в поєднанні дає змогу компенсувати окремі прагматичні, стилістичні та соціокультурні характеристики мовної гетерогенності першотвору, мінімізуючи ризик появи в перекладі додаткових конотацій, не актуалізованих в оригіналі.

(Current issues in translation studies [Aktual'ni pytannja perekladoznavstva])
Sociolinguistic and Translation Aspects of Rendering Italian Code-Mixing in Ukrainian Translation: The Problem of Using Surzhik (in Ukrainian) **[Sotsiolinhvistychni ta perekladatski aspekty vidtvorennia italiiskoho kodovoho zmishuvannia v ukrainskomu perekladi: problema vykorystannia surzhyku]**
© ***Dobrydnyk M. L. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Krombet O. V. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розширенні матеріалу дослідження за рахунок корпусів перекладів з інших романських мов (іспанської, каталонської, окситанської), де так само гостро стоїть проблема міждіалектної взаємодії. Перспективним є також проведення психолінгвістичних експериментів для вивчення читацької рецепції субстандартного мовлення в перекладі. Актуальним завданням також залишається укладання методичних посібників і глосаріїв розмовних компенсаторних еквівалентів для перекладачів художньої прози, що сприятиме деколонізації українського перекладного простору.

Література

1. Зорівчак, Р. П. (1989). *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)* [Realia and translation: Based on English translations of Ukrainian prose]. Видавництво при Львівському університеті.
2. Масенко, Л. (2019). *Суржик: між мовою і язиком* (2-ге вид., зі змін. і допов.) [Surzhyk: mizh movoiu i yazykom (Surzhyk: Between language and tongue)]. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
3. Радчук, В. Д. (2005). Параметри перекладу: мова, стиль, культура [Parametry perekladu: mova, styl, kultura (Parameters of translation: Language, style, culture)]. *Мовні і концептуальні картини світу [Movni i kontseptualni kartyny svitu (Linguistic and conceptual worldviews)]*, *18*(2), 98–104.
4. Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми* [Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy (Modern linguistics: Trends and problems)]. Довкілля-К.
5. Ставицька, Л. (2001). Кровозмісне дитя двомовності чи мова-мутант? (Декілька поглядів на суржик) [Krovozmisne dytia dvomovnosti chy mova-mutant? (Dekilka pohliadiv na surzhyk) (The incestuous child of bilingualism or a mutant language? Several views on surzhyk)]. *Критика [Krytyka (Critique)], 5*(10 [48]), 20–24.
6. Alfonzetti, G. (2017). *I parlanti plurilingui: Sopravvivenza e variazione del dialetto in Sicilia*. Centro di studi filologici e linguistici siciliani.
7. Auer, P. (Ed.). (1998). *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. Routledge.
8. Berruto, G. (1987). Lingua, dialetto, diglossia, dilalìa. In G. Holtus & J. Kramer (Eds.), *Romania et Slavia adriatica: Festschrift für Žarko Muljačić* (pp. 57–81). Helmut Buske Verlag.
9. Berruto, G. (2012). *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo* (2nd ed.). Carocci.
10. D'Agostino, M. (2007). *Sociolinguistica dell'Italia contemporanea*. Il Mulino.
11. Del Gaudio, S. (2026). Dialect and Ukrainian Russian mixed speech ("sužyk"): Distinguishing criteria and demarcation lines. Article 1. *Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice, 52*, 124–140. https://doi.org/10.17721/APULTP.2026.52.124-140
12. Gardner-Chloros, P. (2009). *Code-switching*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511609787
13. Grassi, C., Sobrero, A. A., & Telmon, T. (1997). *Fondamenti di dialettologia italiana*. Laterza.
14. Hentschel, G. (2024). Ukrainian and Russian in the lexicon of Ukrainian Suržyk: Reduced variation and stabilisation in central Ukraine and on the Black Sea coast. *Russian Linguistics, 48*, Article 2. https://doi.org/10.1007/s11185-023-09286-9
15. Kuznietsova, T. (2023). Surzhik in a multi-code situation, or who, when, and why knowingly uses the mixed subcode. *Slavia Orientalis, 72*(3), 581–597. https://doi.org/10.24425/slo.2023.147521
16. Magazzù, G. (2023). Translating non-standard language: Andrea Camilleri in English. *Pázmány Papers – Journal of Languages and Cultures, 1*(1), 236–253. https://doi.org/10.69706/PP.2023.1.1.14
17. Moretti, B., & Paccagnella, I. (2011). Mistilinguismo. In *Enciclopedia dell'Italiano*. Istituto della Enciclopedia Italiana Treccani.
18. Russi, C. (2020). *Sicilian elements in Andrea Camilleri's narrative language: A linguistic analysis*. Fairleigh Dickinson University Press.
19. Camilleri, A. (1994). *La forma dell'acqua*. Sellerio Editore.
20. Camilleri, A. (1998). *Un mese con Montalbano*. Arnaldo Mondadori Editore.
21. Каміллері, А. (2011). Почерк митця (А. Маслюх, пер. з італ.). *Всесвіт*, (5–6), 176–195.

© ***Добридник М. Л. [Dobrydnyk M. L.]***, *marharyta.dobrydnyk@knlu.edu.ua*, ***Кромбет О. В. [Krombet O. V.]***, *olga.krombet@knlu.edu.ua*